

رسالت جهانی حوزه‌های علمیه با نگاهی به آیات قرآن کریم

محمد واحدی نژاد^۱

چکیده

قرآن به عنوان کتابی آسمانی و هدایت‌گر جوامع مختلف بشری، گزاره‌هایی را درباره رسالت جهانی حوزه‌های علمیه در تبیین و تبلیغ دین، ارائه کرده است. بر پایه قرآن کریم که یکی از مهم‌ترین منابع معرفت‌شناسی است، می‌توان اصول تبلیغ جهانی اسلام را شناخت. اکنون پرسش این است که قرآن، چه تصویری را برای ارائه اسلام به مردم جهان ترسیم کرده و گستره مخاطبان آن چه کسانی هستند؟ این پژوهش درصدد گردآوری و ارائه آیات مرتبط با تبلیغ دینی بین‌المللی و لوازم آن به پژوهشگران است. بهره این تحقیق، آسانی دست‌یابی پژوهشگران به آیات مرتبط با تبلیغ جهانی اسلام بوده و پاسخ‌گویی به پرسش‌هایی درباره گستره تبلیغ اسلام از دیگر فواید آن خواهد بود. این نگاشته که برای نخستین بار فهرستی از آیات را در موضوع پیش‌گفته استخراج کرده، با چینی‌سازی فهرستی در دو بخش ارائه می‌شود؛ بخش نخست با عنوان آیات ناظر به رسالت جهانی حوزه‌های علمیه در امر تبلیغ^۱ و بخش دوم با عنوان آیات ناظر به بایسته‌های تبلیغ بین‌المللی.

واژگان کلیدی

کافه، الناس، گستره تبلیغ دین، تفسیر موضوعی، معارف قرآن کریم

۱. دانش‌پژوه سطح سه حوزه علمیه قم، دانشجوی کارشناسی ارشد کلام امامیه دانشگاه قرآن و حدیث قم، (Vahedi\۴.۰۴@chmail.ir)

درآمد

مخاطبان پیامبران علیهم السلام از لحاظ تعداد، یکسان نبودند. برخی از آنها برای قومی مبعوث شدند همانند پیامبران بنی اسرائیل و برخی دیگر رسالتی جهانی داشتند. پیروان گروه دوم از پیامبران نیز مسؤولیتی در ادامه رسالت آنها داشته و تبلیغی جهانی را عهده‌دارند. آخرین دین، به وسیله حضرت محمد صلی الله علیه و آله برای مردم آورده شد و توسط ائمه علیهم السلام و اصحابشان و عالمان، تبلیغ شد.

حوزه علمیه به عنوان بزرگ‌ترین مرکز علوم اسلامی شیعی در جهان، عهده‌دار ادامه رسالت پیامبر صلی الله علیه و آله است. پس از پیروزی انقلاب اسلامی ایران، دشمن به خوبی دریافته که شنیده شدن ندای اسلام از سوی ملت‌ها، موجب بیداری آنان از جهالت سازمان‌یافته جهانی شده و در نهایت منجر به تعارض جدی مردم با اصول و مبانی مستکبران خواهد شد. از این رو با تلاش کردند تا تبلیغ دین را محدود کرده و اثر آن را با گسترش دادن امور لغو مانند مُد و ... از بین ببرند. از این رو بازشناخت مبانی نظری تبلیغ جهانی اسلام، راهی است برای تحکیم مبانی اسلام حقیقی و گسترش آن در جهان. هدف این مقاله، بیان پشوانه‌های رسالت جهانی حوزه در تبلیغ اسلام از میان آیات قرآن کریم است. پرسش اصلی آن است که گستره رسالت حوزه‌های علمیه در تبلیغ دین از نگاه قرآن کریم چه اندازه است؟

قرآن کریم، مخاطبان خود را با عباراتی مانند «ناس» و «بشر» خطاب قرار می‌دهد. این کلیدواژه‌ها نمایان‌گر مخاطب‌بودن همه مردم جهان است.

پیش از این، تحقیقی در معاونت بین الملل حوزه‌های علمیه درباره این موضوع انجام شده که نویسنده نیز در گروه پژوهشی مربوط حضور داشته است. این پژوهش که بعدها با عنوان «رسالت بین المللی حوزه از نگاه آیات و روایات» چاپ شد، حدود ۲۰ آیه را مورد توجه قرار می‌دهد. پژوهش حاضر ضمن گردآوری نزدیک به یکصد آیه، با چینی‌سازی فهرستی حجمی بیشتر و جامع‌تر از آیات را ارائه می‌کند. نگاهشته حاضر بدون توضیح آیات، مخاطب خویش را فرهیختگان حوزوی و دانشگاهی قرار داده و مواد اصلی پژوهش‌های قرآنی آینده را در اختیار می‌نهد. قصد نگارش‌های فهرستی آن است که پژوهشگران بتوانند با مروری سریع، به اصول و مواد اصلی دست یابند.

بخش اول: آیات ناظر به رسالت جهانی حوزه‌های علمیه در امر تبلیغ

این آیات در یک دسته‌بندی به دو گروه تقسیم می‌شود. نخست، آیاتی که همه مردم را مخاطب خود قرار می‌دهد و دوم، آیاتی که خطابش به اهل کتاب است. آیات گروه دوم از تأکید بیشتری برخوردار است.

الف) همه مردم جهان

این بخش شامل آیاتی است که اسلام را برای همه مردم، فارغ از منطقه، زبان، رنگ و نژاد خاصی معرفی می‌کند.

۱. وَ كَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَ يَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ

شَهِدًا.^۲

همان‌گونه (که قبله شما، يك قبله میانه است) شما را نیز، امت میانه‌ای قرار دادیم (در حد اعتدال، میان افراط و تفریط) تا بر مردم گواه باشید؛ و پیامبر هم بر شما گواه است.^۳

۲. كَمَا أَرْسَلْنَا فِيكُمْ رَسُولًا مِنْكُمْ يَتْلُوا عَلَيْكُمْ آيَاتِنَا وَ يَزَكِّيكُمْ وَ يُعَلِّمُكُمُ الْكِتَابَ وَ

الْحِكْمَةَ وَ يُعَلِّمُكُم مَّا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ.^۴

همان‌گونه (که با تغییر قبله، نعمت خود را بر شما کامل کردیم) رسولی از خودتان در میان شما فرستادیم تا آیات ما را بر شما بخواند و شما را پاک کند و به شما کتاب و حکمت بیاموزد و آنچه را نمی‌دانستید به شما یاد دهد.

۳. شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَ بَيِّنَاتٍ مِّنَ الْهُدَى وَ الْفُرْقَانِ.^۵

هدایت و فرق میان حق و باطل، در آن نازل شده است.

۲. البقرة، ۱۴۳.

۳. ترجمه آیات قرآن کریم، از آیت الله ناصر مکارم شیرازی، (قم، دفتر مطالعات تاریخ و معارف اسلامی، دوم، ۱۳۷۳ش) است.

۴. البقرة، ۱۵۱.

۵. البقرة، ۱۸۵.

۴. كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ آيَاتِهِ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ.^۶

خداوند، این چنین آیات خود را برای مردم، روشن می‌سازد؛ باشد که پرهیزکار گردند.

۵. لَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِنْ أَنْفُسِهِمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَ يُزَكِّيهِمْ

وَ يُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَ الْحِكْمَةَ وَ إِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ.^۷

خداوند بر مؤمنان، منت نهاد [نعمت بزرگی بخشید] هنگامی که در میان آنها، پیامبری از خودشان برانگیخت که آیات او را بر آنها بخواند و آنها را پاک کند و کتاب و حکمت بیاموزد؛ هرچند پیش از آن در گمراهی آشکاری بودند.

۶. وَ أَرْسَلْنَاكَ لِلنَّاسِ رَسُولًا وَ كَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا.^۸

و ما تو را رسول برای مردم فرستادیم و گواهی خدا در این باره، کافی است.

۷. يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمْ الرَّسُولُ بِالْحَقِّ مِنْ رَبِّكُمْ فَأَمِنُوا خَيْرًا لَكُمْ وَ إِنْ تَكْفُرُوا فَإِنَّ لِلَّهِ

مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضِ وَ كَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا.^۹

ای مردم، پیامبری [که انتظارش را می‌کشیدید] با [برنامه] حق از طرف پروردگارتان آمد. به او ایمان بیاورید که به سود شماست و اگر کافر شوید [به خدا زبانی نمی‌رسد زیرا] برای خداست آن‌چه در آسمان‌ها و زمین است و خداوند، دانا و حکیم است.

۸. يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمْ بُرْهَانٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَ أَنْزَلْنَا إِلَيْكُمْ نُورًا مُبِينًا.^{۱۰}

ای مردم، دلیل روشن از طرف پروردگارتان برای شما آمد و نور آشکاری به سوی شما نازل کردیم.

۶. البقرة، ۱۸۷.

۷. آل عمران، ۱۶۴.

۸. النساء، ۷۹.

۹. النساء، ۱۷۰.

۱۰. النساء، ۱۷۴.

۹. وَ اَوْحَىٰ اِلَىٰ هٰذَا الْقُرْآنِ لِاَنْذِرْكُمْ بِهِ وَ مَنْ بَلَغَ ۱۱

و این قرآن به من وحی شده تا به وسیله آن، شما و هرکس را [که این پیام به او] برسد، هشدار دهم.

۱۰. قُلْ لَا اَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ اَجْرًا اِنْ هُوَ اِلَّا ذِكْرٌ لِّلْعَالَمِينَ ۱۲

بگو: در برابر این (رسالت و تبلیغ)، پاداشی از شما نمی‌طلبم! این (رسالت) چیزی جز يك یادآوری برای جهانیان نیست! (این وظیفه من است).

۱۱. قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ اِنِّي رَسُولُ اللّٰهِ اِلَيْكُمْ جَمِيعًا الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَ الْاَرْضِ لَا اِلَهَ

اِلَّا هُوَ يُحْيِي وَ يُمِيتُ فَامِنُوا بِاللّٰهِ وَ رَسُولِهِ النَّبِيِّ الَّذِي يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَ كَلِمَاتِهِ وَ

اتَّبِعُوهُ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ۱۳

بگو: ای مردم، من فرستاده خدا به سوی همه شما هستم؛ همان خدایی که حکومت آسمان‌ها و زمین از آن اوست؛ معبودی جز او نیست؛ زنده می‌کند و می‌میراند؛ پس ایمان بیاورید به خدا و فرستاده‌اش؛ آن پیامبر درس نخوانده‌ای که به خدا و کلماتش ایمان دارد و از او پیروی کنید تا هدایت یابید.

۱۲. اَكَانَ لِلنَّاسِ عَجَبًا اَنْ اَوْحَيْنَا اِلَى رَجُلٍ مِنْهُمْ اَنْ اَنْذِرِ النَّاسَ وَ بَشِّرِ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا اَنْ لَهُمْ

قَدْ مَدَّ صِدْقٍ عِنْدَ رَبِّهِمْ قَالِ الْكٰفِرُوْنَ اِنَّ هٰذَا لَسٰحِرٌ مُّبِينٌ ۱۴

آیا برای مردم، موجب شگفتی بود که به مردی از آنها وحی فرستادیم که مردم را (از عواقب کفر و گناه) بترساند و به کسانی که ایمان آورده‌اند، بشارت ده که برای آنها سابقه نیک (و پاداش‌های مسلم) نزد پروردگارشان است؟ (اما) کافران گفتند: این مرد، ساحر آشکاری است!

۱۳. يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَتْكُمْ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَ شِفَاءٌ لِّمَا فِي الصُّدُوْرِ وَ هُدًى وَ رَحْمَةٌ

لِّلْمُؤْمِنِيْنَ ۱۵

۱۱. الانعام، ۱۹.

۱۲. الانعام، ۹۰.

۱۳. الاعراف، ۱۵۸.

۱۴. یونس، ۲.

۱۵. یونس، ۵۷.

ای مردم! اندرزی از سوی پروردگارتان برای شما آمده است و درمانی برای آن چه در سینه‌هاست (درمانی برای دل‌های شما) و هدایت و رحمتی است برای مؤمنان.

۱۴. قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمْ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنِ اهْتَدَىٰ فَإِنَّمَا يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ وَمَنْ ضَلَّ

فَأِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا وَمَا أَنَا عَلَيْكُمْ بِوَكِيلٍ ۱۶.

بگو ای مردم، حق از طرف پروردگارتان به سراغ شما آمده؛ هر کس [در پرتو آن] هدایت یابد برای خود هدایت شده و هر کس گمراه گردد به زیان خود گمراه شده و من مأمور [به اجبار] شما نیستم.

۱۵. الر. كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِ رَبِّهِمْ إِلَى صِرَاطِ

الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ. ۱۷.

الر. (این) کتابی است که بر تو نازل کردیم، تا مردم را از تاریکی‌ها (ی شرک و ظلم و جهل) به سوی روشنایی (ایمان و عدل و آگاهی) بفرمان پروردگارشان درآوری؛ به سوی راه خداوند عزیز و حمید.

۱۶. وَ أَنْذِرِ النَّاسَ يَوْمَ يَأْتِيهِمُ الْعَذَابُ. ۱۸.

و مردم را از روزی که عذاب الهی به سراغشان می‌آید، بترسان!

۱۷. بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ. ۱۹.

(از آنها بپرسید که) از دلایل روشن و کتب (پیامبران پیشین آگاهند) و ما این ذکر [قرآن] را بر تو نازل کردیم تا آن چه به سوی مردم نازل شده است برای آنها روشن سازی؛ و شاید اندیشه کنند.

۱۸. وَ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَانًا لِكُلِّ شَيْءٍ وَ هُدًى وَ رَحْمَةً وَ بُشْرَىٰ لِلْمُسْلِمِينَ. ۲۰.

۱۶. یونس، ۱۰۸.

۱۷. ابراهیم، ۱.

۱۸. ابراهیم، ۴۴.

۱۹. التَّحَلُّ، ۴۴.

۲۰. التَّحَلُّ، ۸۹.

(به یاد آورید) روزی را که از هر امتی، گواهی از خودشان بر آنها برمی‌انگیزیم و تو را گواه بر آنان قرار می‌دهیم. و ما این کتاب را بر تو نازل کردیم که بیان‌گر همه چیز و مایهٔ هدایت و رحمت و بشارت برای مسلمانان است.

۱۹. وَ نَزَّلْنَا مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَ رَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ وَ لَا يَزِيدُ الظَّالِمِينَ إِلَّا خَسَارًا.^{۲۱}

و از قرآن، آن‌چه شفا و رحمت است برای مؤمنان، نازل می‌کنیم و ستمگران را جز خسران (و زیان) نمی‌افزاید.

۲۰. قُلْ لِّئِنِ اجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَ الْجِنُّ عَلَىٰ أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هَذَا الْقُرْآنِ لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَ لَوْ كَانَ

بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا. وَ لَقَدْ صَرَّفْنَا لِلنَّاسِ فِي هَذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ فَأَبَىٰ أَكْثَرُ النَّاسِ

إِلَّا كُفُورًا.^{۲۲}

بگو: اگر انسانها و پریان (جن و انس) اتفاق کنند که همانند این قرآن را بیاورند، همانند آن را نخواهند آورد؛ هرچند یکدیگر را (در این کار) کمک کنند. ما در این قرآن برای مردم از هر چیز نمونه‌ای آوردیم (و همهٔ معارف در آن جمع است)؛ اما بیشتر مردم (در برابر آن از هر کاری) جز انکار، ابا داشتند!

۲۱. وَ بِالْحَقِّ أَنْزَلْنَاهُ وَ بِالْحَقِّ نَزَّلَ وَ مَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا مَبَشِّرًا وَ نَذِيرًا. وَ قُرْآنًا فَرَقْنَاهُ لِتَقْرَأَهُ عَلَىٰ

النَّاسِ عَلَىٰ مَكْثٍ وَ نَزَّلْنَاهُ تَنْزِيلًا.^{۲۳}

و ما این قرآن را به حق فرستادیم و برای اقامهٔ حق و راستی، نازل شد و فرستادیم تو را جز برای آن‌که مؤمنان را بشارت دهی و کافران را از عذاب الهی بترسانی. و قرآنی را جزء جزء بر تو فرستادیم که تو نیز بر امت به تدریج قرائت کنی.

۲۲. وَ لَقَدْ صَرَّفْنَا فِي هَذَا الْقُرْآنِ لِلنَّاسِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ وَ كَانَ الْإِنْسَانُ أَكْثَرَ شَيْءٍ جَدَلًا.^{۲۴}

۲۱. السراء، ۸۲

۲۲. السراء، ۸۸ - ۸۹

۲۳. السراء، ۱۰۵ - ۱۰۶

۲۴. الکهف، ۵۴

و در این قرآن از هرگونه مثلی برای مردم بیان کرده‌ایم؛ ولی انسان بیش از هر چیز به مجادله می‌پردازد.

۲۳. وَ لَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزَّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ. إِنَّ فِي هَذَا

كِبْلَاءًا لِقَوْمٍ عَابِدِينَ. وَ مَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ. ۲۵

ما در زبور بعد از ذکر (تورات) نوشتیم که بندگان صالح من وارث (حکومت) زمین خواهند شد. همانا در این، ابلاغ روشنی است برای جمعیت عبادت‌کنندگان. ما تو را جز برای رحمت جهانیان نفرستادیم.

۲۴. قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّمَا أَنَا لَكُمْ نَذِيرٌ مُّبِينٌ. ۲۶

بگو: ای مردم، من برای شما بیم‌دهنده آشکاری هستم.

۲۵. تَبَارَكَ الَّذِي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلَى عَبْدِهِ لِيَكُونَ لِلْعَالَمِينَ نَذِيرًا. ۲۷

زوال‌ناپذیر و پربرکت است کسی که قرآن را بر بنده‌اش نازل کرد تا بیم‌دهنده جهانیان باشد.

۲۶. وَ مَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا كَافَّةً لِّلنَّاسِ بَشِيرًا وَ نَذِيرًا وَ لَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ. ۲۸

و ما تو را جز برای همه مردم نفرستادیم تا (آنها را به پاداش‌های الهی) بشارت دهی و (از عذاب او) بترسانی؛ ولی بیشتر مردم نمی‌دانند.

۲۷. وَ لَقَدْ صَرَبْنَا لِّلنَّاسِ فِي هَذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ. قُرْآنًا عَرَبِيًّا غَيْرَ ذِي

عُوجٍ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ. ۲۹

ما برای مردم در این قرآن از هر نوع مثلی زدیم، شاید متذکر شوند. قرآنی است فصیح و خالی از هرگونه کجی و نادرستی؛ شاید آنان پرهیزگاری پیشه کنند!

۲۸. إِنَّا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ لِلنَّاسِ بِالْحَقِّ فَمَنِ اهْتَدَى فَلِنَفْسِهِ وَ مَنِ ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا

وَ مَا أَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَكِيلٍ. ۳۰

۲۵. الانبیاء، ۱۰۵ - ۱۰۷.

۲۶. الحج، ۴۹.

۲۷. الفرقان، ۱.

۲۸. سبأ، ۲۸.

۲۹. الزمر، ۲۷ - ۲۸.

۳۰. الزمر، ۴۱.

ما این کتاب (آسمانی) را برای مردم، به حق بر تو نازل کردیم. هر کس هدایت را پذیرد به نفع خود اوست و هر کس گمراهی را برگزیند، تنها به زیان خود گمراه می‌گردد و تو مأمور اجبار آنها به هدایت نیستی.

۲۹. لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ وَأَنْزَلْنَا

الْحَدِيدَ فِيهِ بَأْسٌ شَدِيدٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ وَلِيَعْلَمَ اللَّهُ مَن يَنْصُرُهُ وَرُسُلَهُ بِالْغَيْبِ إِنَّ اللَّهَ

قَوِيٌّ عَزِيزٌ. ۳۱.

ما رسولان خود را با دلایل روشن فرستادیم و با آنها کتاب (آسمانی) و میزان (شناسایی حق از باطل و قوانین عادلانه) نازل کردیم تا مردم قیام به عدالت کنند. و آهن را نازل کردیم که در آن نیروی شدید و منافی برای مردم است تا خداوند بداند چه کسی او و رسولانش را یاری می‌کند بی‌آنکه او را ببینند. خداوند قوی و شکست‌ناپذیر است!

۳۰. إِنَّهَا لِأَحَدَى الْكُبْرَى. نَذِيرًا لِلْبَشَرِ. ۳۲.

همانا آن حوادث هول‌ناک قیامت یکی از مسائل مهم است. در حالی که هشدار و اندازی است برای همه انسان‌ها.

۳۱. إِنَّ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ. لِمَنْ شَاءَ مِنْكُمْ أَنْ يَسْتَقِيمَ. ۳۳.

این قرآن چیزی جز تذکری برای جهانیان نیست. و این قرآن برای آنهاست که می‌خواهند راه راست را در پیش گیرند.

۳۲. إِنَّ فِي ذَلِكَ لَذِكْرٍ لِمَنْ كَانَ لَهُ قَلْبٌ أَوْ أَلْقَى السَّمْعَ وَهُوَ شَهِيدٌ. ۳۴.

در این، تذکری است برای آن کس که عقل دارد، یا گوش دل فرادهد در حالی که حاضر باشد. از مجموع آیات بیان شده، به دست می‌آید هر کسی که تحت واژه «ناس»، «بشر» و «عالمین» قرار بگیرد، مخاطب دین اسلام بوده و از همین رو مخاطب حوزه علمیه نیز هست.

۳۱. الحدید، ۲۵.

۳۲. المدثر، ۳۵ - ۳۶.

۳۳. التکویر، ۲۷.

۳۴. ق، ۳۷.

ب) اهل کتاب

برخی آیات قرآن کریم نشان می‌دهد که اهل کتاب، صفات پیامبر آخر الزمان را به خوبی می‌دانستند و منتظر آمدن این پیامبر بودند؛ اما وقتی پیامبر صلی الله علیه و آله مبعوث شدند گروهی از آنها با ایشان مخالفت کردند. آیاتی که بدین معنا اشاره دارد، گروهی از مخاطبان تبلیغی سرسخت را معرفی می‌کند که در میان آنان کسانی با دل‌های آماده پذیرش حق، وجود دارند. آیات زیر بخش دیگری از مخاطبان حوزه را نشان می‌دهد.

۱. مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ تَرَاهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا

يَتَّبِعُونَ فَضْلًا مِّنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا سِيمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِمْ مِّنْ أَثَرِ السُّجُودِ ذَلِكَ مَثَلُهُمْ فِي

التَّوْرَةِ وَمَثَلُهُمْ فِي الْإِنْجِيلِ. ۳۵

محمد صلی الله علیه و آله فرستاده خداست و کسانی که با او هستند در برابر کفار، سرسخت و شدید و در میان خود مهربانند. پیوسته آنها را در حال رکوع و سجود می‌بینی در حالی که همواره فضل خدا و رضای او را می‌طلبند. نشانه آنها در صورتشان از اثر سجده نمایان است. این توصیف آنان در تورات و توصیف آنان در انجیل است.

۲. إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنزَلْنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالْهُدَىٰ مِنْ بَعْدِ مَا بَيَّنَّاهُ لِلنَّاسِ فِي الْكِتَابِ

أُولَٰئِكَ يَلْعَنُهُمُ اللَّهُ وَيَلْعَنُهُمُ اللَّاعِنُونَ. ۳۶

کسانی که دلایل روشن و وسایل هدایتی را که نازل کرده‌ایم، پس از آنکه در کتاب برای مردم بیان ساختیم، کتمان می‌کنند، خدا آنها را لعنت می‌کند و همه لعن‌کنندگان نیز آنها را لعن می‌نمایند.

۳. نَزَّلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَأَنزَلَ التَّوْرَةَ وَالْإِنْجِيلَ. مِنْ قَبْلِ هُدًى

لِلنَّاسِ وَأَنزَلَ الْفُرْقَانَ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللَّهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَاللَّهُ عَزِيزٌ ذُو

انتقام. ۳۷

۳۵. الفتح، ۲۹.

۳۶. البقرة، ۱۵۹.

۳۷. آل عمران، ۳ - ۴.

(همان کسی که) کتاب را به حق بر تو نازل کرد که با نشانه‌های کتب پیشین، منطبق است و تورات و انجیل را پیش از آن، برای هدایت مردم فرستاد و (نیز) کتابی که حق را از باطل مشخص می‌سازد، نازل کرد. کسانی که به آیات خدا کافر شدند، کیفر شدیدی دارند و خداوند (برای کیفر بدکاران و کافران لجوج) توانا و صاحب انتقام است.

۴. يَا أَهْلَ الْكِتَابِ قَدْ جَاءَكُمْ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ كَثِيرًا مِمَّا كُنْتُمْ تُخْفُونَ مِنَ الْكِتَابِ وَيَعْفُوا عَنْ كَثِيرٍ قَدْ جَاءَكُمْ مِنَ اللَّهِ نُورٌ وَكِتَابٌ مُبِينٌ.^{۳۸}

ای اهل کتاب، پیامبر ما به سوی شما آمد و بسیاری از حقایق کتاب آسمانی را که شما پنهان داشتید، روشن می‌سازد و از بسیاری از آن [که فعلا مورد نیاز نبوده] صرف نظر می‌نماید. از جانب خدا [برای هدایت شما] نور و کتاب آشکاری آمد.

۵. يَا أَهْلَ الْكِتَابِ قَدْ جَاءَكُمْ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ عَلَى فَتْرَةٍ مِنَ الرُّسُلِ أَنْ تَقُولُوا مَا جَاءَنَا مِنْ بَشِيرٍ وَلَا نَذِيرٍ فَقَدْ جَاءَكُمْ بَشِيرٌ وَنَذِيرٌ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ.^{۳۹}

ای اهل کتاب، رسول ما به سوی شما آمد تا برای شما حقایق دین را بیان کند در روزگاری که پیامبری نبود مبادا [روز قیامت] بگویید: نه بشارت‌دهنده‌ای به سوی ما آمد و نه بیم‌دهنده؛ [هم‌اکنون پیامبر] بشارت‌دهنده و بیم‌دهنده به سوی شما آمد و خداوند بر همه چیز تواناست.

۶. وَ أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ الْكِتَابِ وَ مُهَيِّمًا عَلَيْهِ فَاحْكُم بَيْنَهُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ عَمَّا جَاءَكَ مِنَ الْحَقِّ لِكُلِّ جَعَلْنَا مِنْكُمْ شِرْعَةً وَ مِنْهَا جَا.^{۴۰}

و این کتاب [قرآن] را به حق بر تو نازل کردیم در حالی که کتب پیشین را تصدیق می‌کند و حافظ و نگاهبان آنهاست؛ پس بر طبق احکامی که خدا نازل کرده در میان آنها حکم کن. از هوی و هوس‌های آنان پیروی نکن و از احکام الهی، روی مگردان. ما برای هر کدام از شما، آیین و طریقه روشنی قرار دادیم.

۳۸. المائدة، ۱۵.

۳۹. المائدة، ۱۹.

۴۰. المائدة، ۴۸.

۷. الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْتُوبًا عِنْدَهُمْ فِي التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ يَأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَالْأَغْلَالَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ فَالَّذِينَ آمَنُوا بِهِ وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ وَاتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِي أُنزِلَ مَعَهُ أُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ.^{٤١}

همان‌ها که از فرستاده (خدا)، پیامبر «امی» پیروی می‌کنند؛ پیامبری که صفاتش را در تورات و انجیلی که نزدشان است، می‌یابند؛ آنها را به معروف دستور می‌دهد و از منکر بازمی‌دارد؛ اشیاء پاکیزه را برای آنها حلال می‌شمرد و ناپاکی‌ها را تحریم می‌کند و بارهای سنگین و زنجیرهایی را که بر آنها بود (از دوش و گردنشان) بر می‌دارد. پس کسانی که به او ایمان آوردند و حمایت و یاریش کردند و از نوری که با او نازل شده، پیروی نمودند، آنان رستگارانند.

۸. هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَ لَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ.^{٤٢}

او کسی است که رسولش را با هدایت و آئین حق فرستاد تا او را بر همه آئین‌ها غالب گرداند؛ هرچند مشرکان کراهت داشته باشند.

۹. هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَ كَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا.^{٤٣}

او کسی است که رسولش را با هدایت و دین حق فرستاده تا آن را بر همه ادیان پیروز کند و کافی است که خدا شاهد این موضوع باشد.

۱۰. إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ وَ مَا اخْتَلَفَ الَّذِينَ أوتُوا الْكِتَابَ إِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ بَعِيًّا بَيْنَهُمْ وَ مَنْ يَكْفُرْ بِآيَاتِ اللَّهِ فَإِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ.^{٤٤}

٤١. الاعراف، ١٥٧.
 ٤٢. التوبة، ٣٣، الصف، ٩.
 ٤٣. الفتح، ٢٨.
 ٤٤. آل عمران، ١٩.

دین در نزد خدا، اسلام (و تسلیم بودن در برابر حق) است. و کسانی که کتاب آسمانی به آنان داده شد، اختلافی (در آن) ایجاد نکردند، مگر بعد از آگاهی و علم، آن هم به خاطر ظلم و ستم در میان خود. و هر کس به آیات خدا کفر ورزد، (خدا به حساب او می‌رسد؛ زیرا) خداوند، سریع الحساب است.

۱۱. قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ أَلَّا نَعْبُدَ إِلَّا اللَّهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِ

شَيْئًا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ.^{۴۵}

بگو: ای اهل کتاب، بیایید به سوی سخنی که میان ما و شما یکسان است که جز خداوند یگانه را نپرستیم و چیزی را همتای او قرار ندهیم و بعضی از ما بعضی دیگر را - غیر از خدای یگانه - به خدایی نپذیرد.

۱۲. يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَ أَنْتُمْ تَشْهَدُونَ. يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَلْبِسُونَ الْحَقَّ

بِالْبَاطِلِ وَ تَكْتُمُونَ الْحَقَّ وَ أَنْتُمْ تَعْلَمُونَ.^{۴۶}

ای اهل کتاب، چرا به آیات خدا [که دلالت بر صحت و صدق نبوت و رسالت محمد صلی الله علیه و آله دارد] کافر می‌شوید در حالی که صحت و صدق آنها را مشاهده می‌کنید؟! ای اهل کتاب، چرا حق را با باطل [می‌آمیزید] مشتبه می‌کنید [تا دیگران نفهمند و گمراه شوند] و حقیقت را مکتوم می‌دارید در حالی که می‌دانید؟!

۱۳. كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَ تَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ

وَ لَوْ آمَنَ أَهْلَ الْكِتَابِ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ مِنْهُمْ الْمُؤْمِنُونَ وَ أَكْثَرُهُمُ الْفَاسِقُونَ.^{۴۷}

شما بهترین امتی بودید که به سود انسان‌ها آفریده شده‌اند؛ (چه اینکه) امر به معروف و نهی از منکر می‌کنید و به خدا ایمان دارید. و اگر اهل کتاب، (به چنین برنامه و آیین درخشانی) ایمان آورند، برای آنها بهتر است؛ (ولی تنها) عده کمی از آنها باایمانند و بیشتر آنها فاسقند، (و خارج از اطاعت پروردگار).

آیات یادشده، به طور مستقیم، اهل کتاب را خطاب قرار داده و نسخ دین‌های آسمانی پیشین را یادآور شده است. از این رو نمی‌توان فرضیه حَقَّانیت امروزی همه ادیان آسمانی را پذیرفت. بر این اساس، راهنمایی اهل کتاب به سوی اسلام از وظایف حوزه علمیه خواهد بود.

۴۵. آل عمران، ۶۴.

۴۶. آل عمران، ۷۰ - ۷۱.

۴۷. آل عمران، ۱۱۰.

بخش دوم: آیات ناظر به بایسته‌های تبلیغ بین‌المللی

این بخش از آیات را می‌توان به سه دسته فرهنگی، سیاسی و اقتصادی تقسیم کرد.

الف) بایسته‌های فرهنگی

روبه‌رو شدن با کسان و سلیقه‌های گوناگون برای تبلیغ دین، نیازمند بهره‌گیری از ابزار فرهنگی و آشنایی با اقتضات و ویژگی‌های انسانی مخاطبان است. این بخش، بایسته‌های فرهنگی تبلیغ دین را از قرآن کریم، می‌آورد.

۱. فَبِمَا رَحْمَةٍ مِنَ اللَّهِ لِنْتَ لَهُمْ وَ لَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانْفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَ اسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَ شَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ.^{۴۸}

به (برکت) رحمت الهی، در برابر آنان [مردم] نرم (و مهربان) شدی و اگر خشن و سنگ‌دل بودی، از اطراف تو، پراکنده می‌شدند. پس آنها را ببخش و برای آنها آموزش بطلب و در کارها، با آنان مشورت کن؛ اما هنگامی که تصمیم گرفتی، (قاطع باش و) بر خدا توکل کن؛ زیرا خداوند، متوکلان را دوست دارد.

۲. فَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ وَ مَنِ تَابَ مَعَكَ وَ لَا تَطْغَوْا إِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ.^{۴۹}

پس همان‌گونه که فرمان یافته‌ای، استقامت کن و همچنین کسانی که با تو به سوی خدا آمده‌اند (باید) استقامت کنند. و طغیان نکنید که خداوند آنچه را انجام می‌دهید، می‌بیند.

۳. قَالَ رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي. وَ يَسِّرْ لِي أَمْرِي. وَ احْلُلْ عُقْدَةً مِنْ لِسَانِي. يَفْقَهُوا قَوْلِي. وَ اجْعَلْ لِي وَزِيرًا مِنْ أَهْلِي.^{۵۰}

(موسی) گفت: پروردگارا، سینه‌ام را گشاده کن و کارم را برابم آسان گردان و گره از زبانم بگشای تا سخنان مرا بفهمند و وزیری از خاندانم برای من قرار ده.

۴۸. آل عمران، ۱۵۹.
۴۹. هود، ۱۱۲.
۵۰. طه، ۲۵ - ۲۹.

۴. وَ اخْفِضْ جَنَاحَكَ لِمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ.^{۵۱}

و بال و پر خود را برای مؤمنانی که از تو پیروی می‌کنند، بگستر.

۵. أَدْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَ جَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِنَّ رَبَّكَ

هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ وَ هُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ.^{۵۲}

با حکمت و اندرز نیکو، به راه پروردگارت دعوت نما و با آنها به روشی که نیکوتر است، استدلال و مناظره کن. پروردگارت، از هر کسی بهتر می‌داند چه کسی از راه او گمراه شده است و او به هدایت‌یافتگان داناتر است.

۶. مَا أَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللَّهِ وَ مَا أَصَابَكَ مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِنْ نَفْسِكَ وَ أَرْسَلْنَاكَ لِلنَّاسِ

رَسُولًا وَ كَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا. مَنْ يُطِيعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ وَ مَنْ تَوَلَّى فَمَا أَرْسَلْنَاكَ

عَلَيْهِمْ حَفِيظًا.^{۵۳}

(آری)، آنچه از نیکی‌ها به تو می‌رسد، از طرف خداست و آنچه از بدی به تو می‌رسد، از سوی خود توست. و ما تو را رسول برای مردم فرستادیم و گواهی خدا در این باره، کافی است!

۷. وَ لَا تَسُبُّوا الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ فَيَسُبُّوا اللَّهَ عَدْوًا بِغَيْرِ عِلْمٍ كَذَلِكَ زَيْنًا لِكُلِّ أُمَّةٍ

عَمَلُهُمْ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّهِمْ مَرْجِعُهُمْ فَيُنَبِّئُهُم بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ.^{۵۴}

(به معبود) کسانی که غیر خدا را می‌خوانند، دشنام ندهید، مبدا آنها (نیز) از روی (ظلم و) جهل، خدا را دشنام دهند! اینچنین برای هر امتی عملشان را زینت دادیم سپس بازگشت همه آنان به سوی پروردگارشان است و آنها را از آنچه عمل می‌کردند، آگاه می‌سازد (و پاداش و کیفر می‌دهد).

۵۱. الشعراء، ۲۱۵.

۵۲. التَّحَلُّ، ۱۲۸.

۵۳. النَّسَاء، ۷۹.

۵۴. الْأَنْعَام، ۱۰۸.

۸. فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا فِطْرَةَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ.^{۵۵}

پس روی خود را متوجه آیین خالص پروردگار کن. این فطرتی است که خداوند، انسانها را بر آن آفریده؛ دگرگونی در آفرینش الهی نیست؛ این است آیین استوار؛ ولی اکثر مردم نمی‌دانند.

۹. مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِنْ رِجَالِكُمْ وَلَكِنْ رَسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا.^{۵۶}

محمد، پدر هیچ‌یک از مردان شما نبوده و نیست؛ ولی رسول خدا و ختم‌کننده و آخرین پیامبران است و خداوند به همه چیز آگاه است.

۱۰. لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَنْ كَانَ يَرْجُوا اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا.^{۵۷}

مسلماً برای شما در زندگی رسول خدا سرمشق نیکویی بود، برای آنها که امید به رحمت خدا و روز رستاخیز دارند و خدا را بسیار یاد می‌کنند.

۱۱. وَمَا عَلَّمْنَاهُ الشُّعْرَ وَمَا يَنْبَغِي لَهُ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ وَقُرْآنٌ مُبِينٌ. لِيُنذِرَ مَنْ كَانَ حَيًّا وَيَحِقِّ الْقَوْلَ عَلَى الْكَافِرِينَ.^{۵۸}

ما هرگز شعر به او [پیامبر] نیاموختیم و شایسته او نیست (شاعر باشد). این (کتاب آسمانی) فقط ذکر و قرآن مبین است تا افرادی را که زنده‌اند، بیم دهد (و بر کافران، اتمام حجت شود) و فرمان عذاب بر آنان مسلم گردد.

۱۲. يُرِيدُونَ لِيُطْفِئُوا نُورَ اللَّهِ بِأَفْوَاهِهِمْ وَاللَّهُ مُبِينٌ نُورِهِ وَكَوَكَّرَهُ الْكَافِرُونَ.^{۵۹}

۵۵. الرُّوم، ۳۰.

۵۶. الاحزاب، ۴۰.

۵۷. الاحزاب، ۲۱.

۵۸. بقره، ۶۹ - ۷۰.

۵۹. الصف، ۸.

آنان می‌خواهند نور خدا را با دهان خود خاموش سازند؛ ولی خدا نور خود را کامل می‌کند؛ هر چند کافران، خوش نداشته باشند!

۱۳. وَ لِيَقُولَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَ الْكَافِرُونَ مَاذَا أَرَادَ اللَّهُ بِهَذَا مَثَلًا كَذَلِكَ يُضِلُّ اللَّهُ

مَنْ يَشَاءُ وَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ وَ مَا يَعْلَمُ جُنُودَ رَبِّكَ إِلَّا هُوَ وَ مَا هِيَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْبَشَرِ. ٦٠

و بیماردلان و کافران بگویند: خدا از این توصیف چه منظوری دارد؟! (آری) این‌گونه خداوند هر کس را بخواهد گمراه می‌سازد و هر کس را بخواهد هدایت می‌کند و لشکریان پروردگارت را جز او کسی نمی‌داند و این، جز هشدار و تذکری برای انسان‌ها نیست.

۱۴. إنا هدیناهُ السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَ إِمَّا كَفُورًا. ٦١

ما راه را به او نشان دادیم، خواه شاکر باشد (و پذیرا گردد) یا ناسپاس.

۱۵. فَإِن آمَنُوا بِمِثْلِ مَا آمَنتُمْ بِهِ فَقَدِ اهْتَدَوْا وَ إِن تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا هُمْ فِي شِقَاقٍ فَسَيَكْفِيكَهُمُ اللَّهُ

وَ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ. ٦٢

اگر آنها نیز به‌مانند آن چه شما ایمان آورده‌اید، ایمان بیاورند، هدایت یافته‌اند و اگر سرپیچی کنند، از حق جدا شده‌اند و خداوند، شر آنها را از تو دفع می‌کند و او شنونده و داناست.

۱۶. وَ مَنْ يَتَّبِعْ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ وَ هُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ. ٦٣

و هر کس جز اسلام (و تسلیم در برابر فرمان حق) آیینی برای خود انتخاب کند، از او پذیرفته نخواهد شد و او در آخرت، از زیان‌کاران است.

۱۷. يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذِينَ لَكُمْ وَ يَهْدِيَكُمْ سُنَنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَ يَتُوبَ عَلَيْكُمْ وَ اللَّهُ عَلِيمٌ

حَكِيمٌ. ٦٤

٦٠. المدثر، ٣١.

٦١. النسان، ٣.

٦٢. البقرة، ١٣٧.

٦٣. آل عمران، ٨٥.

٦٤. النساء، ٣٦.

خداوند می‌خواهد (با این دستورها، راه‌های خوشبختی و سعادت را) برای شما آشکار سازد و به سنت‌های (صحیح) پیشینیان رهبری کند و خداوند دانا و حکیم است.

۱۸. وَ أَنْ هَذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ وَ لَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهِ ذَلِكُمْ وَصَّاكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ. ۶۵

این راه مستقیم من است، از آن پیروی کنید و از راه‌های پراکنده (و انحرافی) پیروی نکنید که شما را از طریق حق، دور می‌سازد. این چیزی است که خداوند، شما را به آن سفارش می‌کند؛ شاید پرهیزگاری پیشه کنید.

۱۹. يُرِيدُونَ أَنْ يُطْفِئُوا نُورَ اللَّهِ بِأَفْوَاهِهِمْ وَ يُأْبَى اللَّهُ إِلَّا أَنْ يُتِمَّ نُورَهُ وَ لَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ. ۶۶

آنها می‌خواهند نور خدا را با دهان خود، خاموش کنند؛ ولی خدا جز این نمی‌خواهد که نور خود را کامل کند؛ هرچند کافران، ناخشنود باشند.

۲۰. وَ وَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حُسْنًا وَ إِنْ جَاهَدَاكَ لِتُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا

إِلَىٰ مَرْجِعِكُمْ فَأْتِبَاكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ. ۶۷

ما به انسان توصیه کردیم که به پدر و مادرش نیکی کند و اگر آن دو (مشرك باشند و) تلاش کنند که برای من هم‌تایی قائل شوی که به آن علم نداری، از آنها پیروی مکن. بازگشت شما به سوی من است و شما را از آنچه انجام می‌دادید با خبر خواهم ساخت.

ترویج اسلام، نیازمند زمینه‌هایی است که قرآن کریم در آیات مختلف به آن اشاره کرده است. با توجه به اسوه حسنه بودن پیامبر صلی الله علیه و آله، می‌توان نیازهای مبلغان را در اموری چون مهربانی، استقامت، جدال احسن و ویژگی‌هایی از این دست، جست و جو کرد.

۶۵. الانعام، ۱۵۳.

۶۶. التوبة، ۳۲.

۶۷. العنكبوت، ۸.

ب) بایسته‌های سیاسی

برخی از آیات قرآن کریم، سیاست داخلی و خارجی مرتبط با تبلیغ اسلام را مطرح می‌کند.

۱. يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ادْخُلُوا فِي السَّلَامِ كَافَّةً وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ

مُبِينٌ.^{۶۸}

ای کسانی که ایمان آورده‌اید همگی در صلح و اشتی درآید و از گام‌های شیطان، پیروی نکنید که او دشمن آشکار شماست.

۲. لَا يَتَّخِذِ الْمُؤْمِنُونَ الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ فَلَيْسَ مِنَ اللَّهِ

فِي شَيْءٍ إِلَّا أَنْ تَتَّقُوا مِنْهُمْ تُقَاةً وَيُحَذِّرْكُمْ اللَّهُ نَفْسَهُ وَإِلَى اللَّهِ الْمَصِيرُ.^{۶۹}

افراد باایمان نباید به جای مؤمنان، کافران را دوست و سرپرست خود انتخاب کنند و هر کس چنین کند، هیچ رابطه‌ای با خدا ندارد (و پیوند او به کلی از خدا گسسته می‌شود) مگر اینکه از آنها بپرهیزید (و به خاطر هدف‌های مهم‌تری تقیه کنید). خداوند شما را از (نافرمانی) خود، بر حذر می‌دارد و بازگشت (شما) به سوی خداست.

۳. يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا بَطَانَةً مِنْ دُونِكُمْ لَا يَأْلُونَكُمْ خَبَالًا وَدُوا مَا عَيْتُمْ قَدْ بَدَتِ

الْبَغْضَاءُ مِنْ أَفْوَاهِهِمْ وَمَا تُخْفِي صُدُورُهُمْ أَكْبَرُ قَدْ بَيَّنَّا لَكُمْ الْآيَاتِ إِنْ كُنْتُمْ تَعْقِلُونَ.^{۷۰}

ای کسانی که ایمان آورده‌اید، محرم اسراری از غیر خود، انتخاب نکنید. آنها از هرگونه شر و فسادى درباره شما، کوتاهی نمی‌کنند. آنها دوست دارند شما در رنج و زحمت باشید. (نشانه‌های) دشمنی از دهان (و کلام) شان آشکار شده و آنچه در دل‌هایشان پنهان می‌دارند، از آن مهم‌تر است. ما آیات (و راه‌های پیشگیری از شر آنها) را برای شما بیان کردیم اگر اندیشه کنید.

۶۸. البقرة، ۲۰۸.

۶۹. آل عمران، ۲۸.

۷۰. آل عمران، ۱۱۸.

۴. يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن تَطِيعُوا الَّذِينَ كَفَرُوا يُرَدُّوكُمْ عَلَىٰ أَعْقَابِكُمْ فَتَنْقَلِبُوا خَاسِرِينَ. بَلِ اللَّهُ مَوْلَاكُمْ وَهُوَ خَيْرُ النَّاصِرِينَ. سَنُلْقِي فِي قُلُوبِ الَّذِينَ كَفَرُوا الرُّعْبَ بِمَا أَشْرَكُوا بِاللَّهِ مَا لَمْ يُنَزَّلْ بِهِ سُلْطَانًا وَمَأْوَاهُمُ النَّارُ وَبِئْسَ مَثْوَى الظَّالِمِينَ.^{۷۱}

ای کسانی که ایمان آورده‌اید، اگر از کسانی که کافر شده‌اند اطاعت کنید، شما را به گذشته‌ها پتان باز می‌گردانند و سرانجام، زیانکار خواهید شد. (آنها تکیه‌گاه شما نیستند) بلکه ولی و سرپرست شما، خداست و او بهترین یاوران است. به زودی در دل‌های کافران، به خاطر اینکه بدون دلیل، چیزهایی را برای خدا هم‌تا قرار دادند، رعب و ترس می‌افکنیم و جایگاه آنها آتش است و چه بد جایگاهی است جایگاه ستم‌کاران.

۵. وَ مَا لَكُمْ لَا تُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَ الْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَ النِّسَاءِ وَ الْوِلْدَانِ الَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا أَخْرِجْنَا مِنْ هَذِهِ الْقَرْيَةِ الظَّالِمِ أَهْلُهَا وَ اجْعَلْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّا وَ اجْعَلْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ نَصِيرًا.^{۷۲}

چرا در راه خدا و (در راه) مردان و زنان و کودکانی که (به دست ستمگران) تضعیف شده‌اند، پیکار نمی‌کنید؟! همان افراد (ستم‌دیده‌ای) که می‌گویند: پروردگارا، ما را از این شهر (مکه)، که اهلش ستم‌گرند، بیرون ببر و از طرف خود، برای ما سرپرستی قرار ده و از جانب خود، یار و یابوری برای ما تعیین فرما.

۶. وَ دَوَّوْا لَوْ تَكْفُرُونَ كَمَا كَفَرُوا فَتَكُونُونَ سَوَاءً فَلَا تَتَّخِذُوا مِنْهُمْ أَوْلِيَاءَ حَتَّىٰ يُهَاجِرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَإِن تَوَلَّوْا فَحُذَوْهُمْ وَ اقْتُلُوهُمْ حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ وَ لَا تَتَّخِذُوا مِنْهُمْ وَ لِيًّا وَ لَا نَصِيرًا.^{۷۳}

آنان آرزو می‌کنند که شما هم مانند ایشان کافر شوید و مساوی یکدیگر باشید. بنابراین از آنها دوستانی انتخاب نکنید، مگر اینکه (توبه کنند و) در راه خدا هجرت نمایند. هر گاه از این کار سر باز زنند (و به اقدام بر

۷۱. آل عمران، ۱۴۹ - ۱۵۱.

۷۲. النساء، ۷۵.

۷۳. النساء، ۸۹.

ضدّ شما ادامه دهند) هر جا آنها را یافتید، اسیر کنید و (در صورت احساس خطر) به قتل برسانید و از میان آنها، دوست و یار و یابوری اختیار نکنید.

۷. يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ أَلَا تَعْلَمُونَ أَن تَجْعَلُوا لِلَّهِ عَلَيْكُمْ سُلْطَانًا مُّبِينًا. ٧٤

ای کسانی که ایمان آورده‌اید، غیر از مؤمنان، کافران را ولی و تکیه‌گاه خود قرار ندهید. آیا می‌خواهید (با این عمل) دلیل آشکاری بر ضدّ خود در پیشگاه خدا قرار دهید؟!

۸. يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْيَهُودَ وَالنَّصَارَى أَوْلِيَاءَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ فَإِنَّهُ مِنْهُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ. ٧٥

ای کسانی که ایمان آورده‌اید، یهود و نصاری را ولی (و دوست و تکیه‌گاه خود) انتخاب نکنید؛ آنها اولیای یکدیگرند و کسانی که از شما با آنان دوستی کنند از آنها هستند. خداوند، جمعیت ستمکار را هدایت نمی‌کند.

۹. يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَكُمْ هُزُؤًا وَ لَعِبًا مِنْ الَّذِينَ أوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَالْكَفَّارَ أَوْلِيَاءَ وَ اتَّقُوا اللَّهَ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ. ٧٦

ای کسانی که ایمان آورده‌اید، افرادی که آیین شما را به باد استهزاء و بازی می‌گیرند - از اهل کتاب و مشرکان - ولیّ خود انتخاب نکنید و از خدا بپرهیزید اگر ایمان دارید.

۱۰. وَلَا تَرْكَبُوا إِلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا فَتَمَسَّكُمُ النَّارُ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ أَوْلِيَاءٍ ثُمَّ لَا تُنصَرُونَ. ٧٧

و بر ظالمان تکیه ننمایید که موجب می‌شود آتش، شما را فرا گیرد و در آن حال، هیچ ولی و سرپرستی جز خدا نخواهید داشت و یاری نمی‌شوید.

۷۴. النساء، ۱۴۴.

۷۵. المائدة، ۵۱.

۷۶. المائدة، ۵۷.

۷۷. هود، ۱۱۳.

۱۱. وَ أَوْفُوا بِعَهْدِ اللَّهِ إِذَا عَاهَدْتُمْ وَلَا تَنْقُضُوا الْأَيْمَانَ بَعْدَ تَوْكِيدِهَا وَقَدْ جَعَلْتُمُ اللَّهَ عَلَيْكُمْ كَفِيلًا إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ.^{۷۸}

و هنگامی که با خدا عهد بستید، به عهد او وفا کنید و سوگندها را بعد از محکم ساختن نشکنید؛ در حالی که خدا را کفیل و ضامن بر (سوگند) خود قرار داده‌اید. به یقین خداوند از آنچه انجام می‌دهید، آگاه است.

۱۲. وَ اصْبِرْ وَ مَا صَبْرُكَ إِلَّا بِاللَّهِ وَ لَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَ لَا تَكُ فِي ضَيْقٍ مِمَّا يَمْكُرُونَ. إِنَّ اللَّهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا وَ الَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ.^{۷۹}

صبر کن و صبر تو فقط برای خدا و به توفیق خدا باشد و به خاطر (کارهای) آنها اندوهگین و دل‌سرد مشو و از توطئه‌های آنها در تنگنا قرار مگیر. خداوند با کسانی است که تقوا پیشه کرده‌اند و کسانی که نیکوکارند.

۱۳. وَ قُلْ رَبِّ أَدْخِلْنِي مُدْخَلَ صِدْقٍ وَ أَخْرِجْنِي مُخْرَجَ صِدْقٍ وَ اجْعَلْ لِي مِنْ لَدُنْكَ سُلْطَانًا نَصِيرًا.^{۸۰}

و بگو: پروردگارا، مرا (در هر کار) با صداقت، وارد کن و با صداقت، خارج ساز و از سوی خود، حجتی یاری‌کننده برایم قرار ده.

۱۴. أُذِنَ لِلَّذِينَ يُقَاتَلُونَ بِأَنَّهُمْ ظَلَمُوا وَ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ. الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بِغَيْرِ حَقٍّ إِلَّا أَنْ يَقُولُوا رَبُّنَا اللَّهُ وَ لَوْ لَا دَفَعُ اللَّهُ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَهْجَمَتْ صَوَامِعُ وَ بِيَعٌ وَ صَلَوَاتٌ وَ مَسَاجِدٌ يُذَكَّرُ فِيهَا اسْمُ اللَّهِ كَثِيرًا وَ لَيَنْصُرَنَّ اللَّهُ مَنْ يَنْصُرُهُ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ.^{۸۱}

به کسانی که جنگ بر آنان تحمیل گردیده، اجازهٔ جهاد داده شده است؛ چراکه مورد ستم قرار گرفته‌اند و خدا بر یاری آنها تواناست. همان‌ها که از خانه و شهر خود، به ناحق رانده شدند، جز اینکه می‌گفتند: پروردگار

۷۸. النحل، ۹۱.

۷۹. النحل، ۱۲۷ - ۱۲۸.

۸۰. الاسراء، ۸۰.

۸۱. الحج، ۳۹ - ۴۰.

ما، خدای یکتاست. و اگر خداوند بعضی از مردم را به وسیله بعضی دیگر دفع نکند، دیرها و صومعه‌ها و معابد یهود و نصارا و مساجدی که نام خدا در آن بسیار برده می‌شود، ویران می‌گردد و خداوند، کسانی را که یاری او کنند (و از آیینش دفاع نمایند) یاری می‌کند. خداوند قوی و شکست‌ناپذیر است.

۱۵. وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَ لِيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضَى لَهُمْ وَ لِيُبَدِّلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْنًا يَعْبُدُونَنِي لَا يُشْرِكُونَ بِي شَيْئًا وَ مَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ فَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ. ۸۲

خداوند به کسانی از شما که ایمان آورده و کارهای شایسته انجام داده‌اند، وعده می‌دهد که قطعاً آنان را حکم‌ران روی زمین خواهد کرد؛ همان‌گونه که به پیشینیان آنها خلافت روی زمین را بخشید و دین و آیینی را که برای آنان پسندیده، پابرجا و ریشه‌دار خواهد ساخت و ترسشان را به امنیت و آرامش، مبدل می‌کند؛ آن‌چنان که تنها مرا می‌پرستند و چیزی را شریک من نخواهند ساخت و کسانی که پس از آن کافر شوند، آنها فاسق‌اند.

۱۶. أَمَّنْ يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ وَ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَ الْأَرْضِ أَلِهُ مَعَ اللَّهِ قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ. ۸۳

یا کسی که آفرینش را آغاز کرد، سپس آن را تجدید می‌کند و کسی که شما را از آسمان و زمین، روزی می‌دهد. آیا معبودی با خداست؟! بگو: دلیلتان را بیاورید اگر راست می‌گویید.

۱۷. وَ نُريدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتَضَعَفُوا فِي الْأَرْضِ وَ نَجْعَلَهُمْ أُمَّةً وَ نَجْعَلَهُمُ الْوَارِثِينَ. ۸۴

ما می‌خواهیم بر مستضعفان زمین منت نهیم و آنان را پیشوایان و وارثان روی زمین قرار دهیم.

۱۸. يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَآمِنُوا بِرَسُولِهِ يُؤْتِكُمْ كِفْلَيْنِ مِنْ رَحْمَتِهِ وَيَجْعَلْ لَكُمْ نُورًا تَمْشُونَ بِهِ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ. لَيْتَ لَا يَعْلَمَ أَهْلَ الْكِتَابِ إِلَّا يَقْدِرُونَ عَلَى شَيْءٍ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ وَأَنَّ الْفَضْلَ بِيَدِ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ.^{۸۵}

ای کسانی که ایمان آورده‌اید، تقوای الهی بیشه کنید و به رسولش ایمان بیاورید تا دو سهم از رحمتش به شما ببخشد و برای شما نوری قرار دهد که با آن (در میان مردم و در مسیر زندگی خود) راه بروید و گناهان شما را ببخشد و خداوند غفور و رحیم است. تا اهل کتاب بدانند که قادر بر چیزی از فضل خدا نیستند و تمام فضل (و رحمت) به دست اوست، به هر کس بخواهد آن را می‌بخشد و خداوند، دارای فضل عظیم است.

۱۹. يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاءَ تُلْقُونَ إِلَيْهِم بِالْمَوَدَّةِ وَقَدْ كَفَرُوا بِمَا جَاءَكُمْ مِنَ الْحَقِّ يُخْرِجُونَ الرَّسُولَ وَإِيَّاكُمْ أَنْ تُؤْمِنُوا بِاللَّهِ رَبِّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ حَرَجْتُمْ جِهَادًا فِي سَبِيلِي وَابْتِغَاءَ مَرْضَاتِي تُسِرُّونَ إِلَيْهِم بِالْمَوَدَّةِ وَأَنَا أَعْلَمُ بِمَا أَخْفَيْتُمْ وَمَا أَعْلَنْتُمْ وَمَنْ يَفْعَلْهُ مِنْكُمْ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ. إِنْ يَتَّقَوْكُمْ يَكُونُوا لَكُمْ أَعْدَاءً وَيَسْطُوا إِلَيْكُمْ أَيْدِيَهُمْ وَأَلْسِنَتُهُم بِالسُّوءِ وَوَدَّوْا لَوْ تَكَفَّرُوا.^{۸۶}

ای کسانی که ایمان آورده‌اید، دشمن من و دشمن خودتان را دوست نگیرید. شما نسبت به آنان اظهار محبت می‌کنید، در حالی که آنها به آن چه از حق برای شما آمده، کافر شده‌اند و رسول الله و شما را به خاطر ایمان به خداوندی که پروردگار همه شماست از شهر و دیارتان بیرون می‌رانند. اگر شما برای جهاد در راه من و جلب خشنودیم هجرت کرده‌اید (پیوند دوستی با آنان برقرار نسازید). شما مخفیانه با آنها رابطه دوستی برقرار می‌کنید در حالی که من به آن چه پنهان یا آشکار می‌سازید از همه داناترم و هر کس از شما چنین کاری کند، از راه راست گمراه شده است. اگر آنها بر شما مسلط شوند، دشمنانتان خواهند بود و دست و زبان خود را به بدی کردن نسبت به شما می‌کشایند و دوست دارند شما به کفر بازگردید.

۸۵. الحدید، ۲۸ - ۲۹.

۸۶. الممتحنة، ۱ - ۲.

۲۰. وَ لَنْ يَجْعَلَ اللَّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا.^{۸۷}

و خداوند هرگز کافران را بر مؤمنان، تسلطی نداده است.

در آیه‌های یادشده، خداوند مؤمنان را به پایداری در برابر تلاش‌ها و سیاست‌های منافقان و دشمنان اسلام دعوت می‌کند و تأکید می‌فرماید که هیچ‌گونه راهی برای تسلط کافران بر مؤمنان قرار داده نشده است. با این سیاست مقاومتی می‌توان با تأکید بر توانمندی‌های بالقوه طلب شیعه، معارف اسلام را با بهره‌گیری از راه‌کارهای نوین به اطلاع جهانیان رساند.

ج. بایسته‌های اقتصادی

در راستای ترویج و تبلیغ اسلام، قرآن راهکارهای اقتصادی فرامنطقه‌ای هم بیان فرموده و بر ضرورت بهره‌گیری از اقتصاد صحیح در ترویج اسلام تأکید نموده است. از آنجا که تبلیغ دین مبین اسلام، یکی از مصادیق «سبیل الله» است، توجه به مباحث اقتصادی در راستای پیشرفت و استقلال جامعه اسلامی و ایجاد الگو برای سایر ملل، می‌تواند جذب حداکثری را به دنبال داشته باشد.

۱. وَ أَنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَ لَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ وَ أَحْسِنُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ

الْمُحْسِنِينَ.^{۸۸}

و در راه خدا، انفاق کنید و (با ترك انفاق) خود را به دست خود، به هلاکت نیفکنید. و نیکی کنید که خداوند، نیکوکاران را دوست می‌دارد.

۲. وَ لَقَدْ مَكَّنَّاكُمْ فِي الْأَرْضِ وَ جَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا مَعَايِشَ.^{۸۹}

ما تسلط و مالکیت و حکومت بر زمین را برای شما قرار دادیم و انواع وسایل زندگی را برای شما فراهم ساختیم.

۳. وَ لَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُرَى آمَنُوا وَ اتَّقَوْا لَفَتَحْنَا عَلَيْهِم بَرَكَاتٍ مِنَ السَّمَاءِ وَ الْأَرْضِ وَ لَكِن

كَذَّبُوا فَأَخَذْنَاهُمْ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ.^{۹۰}

۸۷. النساء، ۱۴۱.

۸۸. البقرة، ۱۹۵.

۸۹. الاعراف، ۱۰.

۹۰. الاعراف، ۹۶.

و اگر اهل شهرها و آبادی‌ها، ایمان می‌آوردند و تقوا پیشه می‌کردند، برکات آسمان و زمین را بر آنها می‌گشودیم؛ ولی (آنها حق را) تکذیب کردند؛ ما هم آنان را به کیفر اعمالشان، مجازات کردیم.

۴. وَ اذْكُرُوا اِذْ اَنْتُمْ قَلِيلٌ مُّسْتَضْعَفُونَ فِي الْاَرْضِ تَخَافُونَ اَنْ يَتَخَطَّفَكُمُ النَّاسُ فَآوَاكُمْ وَ

اَيَّدَكُمْ بِبَصَرِهِ وَ رَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ.^{۹۱}

و به خاطر بیاورید هنگامی را که شما در روی زمین، گروهی کوچک و اندک و زیون بودید؛ آن چنان که می‌ترسیدید مردم شما را برابند! ولی او شما را پناه داد و با یاری خود، تقویت کرد و از روزی‌های پاکیزه، بهره‌مند ساخت؛ شاید شکر نعمتش را به جا آورید!

۵. وَ اَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَ مِنْ رِباطِ الْخَيْلِ تُرْهَبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللّٰهِ وَ عَدُوَّكُمْ وَ

اٰخِرِينَ مِنْ دُونِهِمْ لَا تَعْلَمُوْنَهُمْ اَللّٰهُ يَعْلَمُهُمْ وَ مَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فِي سَبِيْلِ اللّٰهِ يُوَفَّ

اِيْكُمْ وَ اَنْتُمْ لَا تظْلَمُوْنَ.^{۹۲}

هر نیرویی در قدرت دارید، برای مقابله با آنها [دشمنان]، آماده سازید و (همچنین) اسب‌های ورزیده (برای میدان نبرد) تا به وسیله آن، دشمن خدا و دشمن خویش را بترسانید و (همچنین) گروه دیگری غیر از این‌ها را که شما نمی‌شناسید و خدا آنها را می‌شناسد. و هرچه در راه خدا (و تقویت بنیه دفاعی اسلام) انفاق کنید، به طور کامل به شما بازگردانده می‌شود و به شما ستم نخواهد شد.

۶. اِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَاءِ وَ الْمَسٰكِينِ وَ الْعٰمِلِيْنَ عَلَيْهَا وَ الْمٰلَفَةِ قُلُوْبُهُمْ وَ فِي الرِّقَابِ

وَ الْغَارِمِيْنَ وَ فِي سَبِيْلِ اللّٰهِ وَ ابْنِ السَّبِيْلِ فَرِيضَةٌ مِنَ اللّٰهِ وَ اللّٰهُ عَلِيْمٌ حَكِيْمٌ.^{۹۳}

زکات‌ها مخصوص فقرا و مساکین و کارکنانی است که برای (جمع‌آوری) آن زحمت می‌کنند و کسانی که برای جلب محبتشان اقدام می‌شود و برای (آزادی) بردگان و (ادای دین) بدهکاران و در راه (تقویت آیین) خدا و واماندگان در راه. این، يك فريضة (مهم) الهی است و خداوند دانا و حکیم است.

این آیات، به‌ویژه آیات انفاق، نشان‌دهنده توجه دین به جذب دل‌های مردم و رفع نیازهای آنان است.

۹۱. الانفال، ۲۶.

۹۲. الانفال، ۶۰.

۹۳. التوبة، ۶۰.

نتیجه

آیات یادشده، نشان‌گر آن است که هر کسی در عنوان «الأناس» و مشابهات آن قرار گیرد مخاطب دین اسلام خواهد بود. از آنجا که ادیان الهی دیگر، از ظهور آخرین دین، آگاهی داشته‌اند، آنها نیز مخاطبان قرآن کریم هستند. از این رو، همهٔ مردم جهان، مخاطبان تبلیغی حوزه هستند و رسالت حوزه، گستره‌ای جهانی دارد. تبلیغ دین نیازمند زمینه‌هایی فرهنگی، سیاسی و اقتصادی است. پایداری، مهربانی، انفاق و اموری از این دست، برخی از نیازمندی‌های مبلغان اسلام است.